

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA INTERFAOL METODLAR ASOSIDA TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH (Zomin shahri 75-umumiy o'rt ta'lim maktabida olib borilgan amaliyot asosida)

Mualliflar: Islamova Fotima Shamsiddinovna¹, Hoshimova Fotima Abdurahmon qizi²

Affiliyatsiya: Xalqaro Nordik universiteti Pedagogika kafedrasida katta o'qituvchisi¹,
Xalqaro Nordik Universiteti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4- bosqich talabasi²

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19662543>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanishning didaktik imkoniyatlari hamda ularning ta'lim samaradorligiga ta'siri empirik tadqiqot asosida tahlil qilingan. Tadqiqot Jizzax viloyati Zomin shahri 75-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabida tashkil etilgan pedagogik amaliyot jarayonida amalga oshirildi. Tadqiqot doirasida interfaol metodlar ("aqliy hujum", kichik guruhlarda ishlash, rolli o'yinlar, savol-javob) asosida tashkil etilgan darslarning o'quvchilarning bilish faolligi, mustaqil fikrlash qobiliyati va kommunikativ ko'nikmalariga ta'siri o'rganildi. Kuzatuv va pedagogik monitoring natijalari interfaol yondashuv qo'llanilgan darslarda o'quvchilarning faolligi o'rtacha 20-25% ga oshganini ko'rsatdi. Shu bilan birga, ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish darajasi yetarli emasligi hamda o'qituvchilarning metodik tayyorgarligida muayyan kamchiliklar mavjudligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari interfaol metodlarning boshlang'ich ta'limda samarali pedagogik vosita ekanligini tasdiqlaydi va ularni tizimli joriy etish zarurligini asoslaydi. Maqolada ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: interfaol metodlar, fanlararo integratsiya, boshlang'ich ta'lim, kognitiv faollik, pedagogik texnologiyalar, AKT, ta'lim samaradorligi.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quv jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish va ularning bilish faoliyatini faollashtirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. An'anaviy o'qitish tizimida o'quvchi ko'proq passiv tinglovchi sifatida ishtirok etishi kuzatiladi, bu esa bilimlarni chuqur o'zlashtirishga to'sqinlik qiladi. Shu nuqtai nazardan, ta'lim jarayoniga interfaol metodlarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Interfaol metodlar o'quvchilarni faol fikrlashga, muammoli vaziyatlarni hal etishga hamda o'z fikrini asoslab berishga yo'naltiradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf bosqichida bu metodlardan foydalanish o'quvchilarning intellektual rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur tadqiqot boshlang'ich ta'lim jarayonida interfaol metodlar va fanlararo integratsiyaning samaradorligini aniqlashga qaratilgan bo'lib, u kompleks, aralash metodologik yondashuv asosida tashkil etildi. Ushbu yondashuv sifat va miqdoriy ma'lumotlarni uyg'unlashtirish orqali tadqiqot natijalarining ishonchliligi va validligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot 2025-2026-o'quv yili davomida Jizzax viloyati Zomin shahri 75-sonli hamda Xiva tumani 21-sonli umumiy o'rta ta'lim maktablarida pedagogik amaliyot jarayonida amalga oshirildi. Tadqiqot bazasi sifatida tanlangan ushbu ta'lim muassasalari hududiy ta'lim tizimining tipik vakillari bo'lib, ular orqali boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning amaliy qo'llanish holatini tahlil qilish imkoniyati yaratildi. Tadqiqotda ishtirokchilar sifatida 2-4-sinf o'quvchilari (jami n=86 nafar) hamda boshlang'ich sinf o'qituvchilari (n=4 nafar) jalb etildi. Tanlov maqsadli usul asosida amalga oshirildi, ya'ni tadqiqot uchun interfaol metodlar qisman qo'llanilayotgan sinflar tanlab olindi. Bu esa interfaol yondashuvning real ta'lim jarayonidagi samaradorligini aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlar tizimidan foydalanildi:

Birinchi, pedagogik kuzatish metodi qo'llanildi. Jami 12 ta dars (nazorat va tajriba sinflarida) tizimli ravishda kuzatilib, maxsus ishlab chiqilgan kuzatuv varaqalari asosida qayd etildi. Kuzatish jarayonida darsning tuzilishi, qo'llanilgan metodlar, o'quvchilarning ishtirok darajasi, savol-javob faoliyati hamda mustaqil fikrlash ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Kuzatuvlar ochiq (non-participant observation) shaklda olib borildi, bu esa o'quv jarayonining tabiiy holatini saqlab qolishga imkon berdi. Ikkinchi, yarim strukturalashtirilgan suhbat metodi asosida o'qituvchilar bilan individual intervyular o'tkazildi. Suhbat davomida o'qituvchilarning interfaol metodlar va fanlararo integratsiyaga bo'lgan munosabati, ularni qo'llashdagi qiyinchiliklar, metodik ehtiyojlar hamda AKTdan foydalanish darajasi aniqlashtirildi. Ushbu metod o'qituvchilarning subyektiv tajribasini chuqurroq anglash imkonini berdi. Uchinchi, pedagogik diagnostika va monitoring metodi orqali o'quvchilarning darsdagi kognitiv faolligi va mustaqil fikrlash darajasi baholandi. Baholash jarayonida maxsus ishlab chiqilgan mezonlar asosida o'quvchilarning faol ishtiroki, savollarga javob berish sifati, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish qobiliyati va ijodiy yondashuvi tahlil qilindi. Mazkur ko'rsatkichlar kvantifikatsiya qilinib, % ko'rinishida umumlashtirildi. To'rtinchi, hujjatlar tahlili (content analysis) amalga oshirildi. Maktablarning yillik hisobotlari, dars ishlanmalari, metodik materiallar va ichki monitoring natijalari o'rganilib, ularda interfaol metodlar va AKTdan foydalanish darajasi aniqlashtirildi. Bu esa empirik natijalarni institutsional ma'lumotlar bilan solishtirish imkonini berdi.

Olingan ma'lumotlarni qayta ishlashda deskriptiv statistik tahlil usullaridan foydalanildi. Xususan, foiz ko'rsatkichlari, taqqoslash va umumlashtirish metodlari orqali natijalar tizimlashtirildi. Statistik natijalar jadval va diagrammalar ko'rinishida ifodalaniib, ularning vizual interpretatsiyasi ta'minlandi. Tadqiqotning ishonchligini ta'minlash maqsadida metodologik triangulyatsiya qo'llanildi, ya'ni bir nechta mustaqil metodlar orqali olingan natijalar o'zaro solishtirildi. Bu yondashuv natijalarning subyektivlik darajasini kamaytirib, ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishga xizmat qildi. Shuningdek, tadqiqot davomida etik me'yorlarga qat'iy rioya qilindi: ishtirokchilarning roziligi olindi, shaxsiy ma'lumotlar maxfiyligi ta'minlandi hamda natijalar xolis va shaffof tarzda taqdim etildi.

Mazkur metodologik yondashuv tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligini, amaliy ahamiyatini hamda ularni ta'lim tizimiga joriy etish imkoniyatini ta'minlaydi.

O'tkazilgan tadqiqot natijalari boshlang'ich sinflarda interfaol metodlardan foydalanish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligini ko'rsatdi. Kuzatuv va pedagogik monitoring jarayonida olingan ma'lumotlar asosida interfaol metodlar qo'llanilgan darslar bilan an'anaviy usulda tashkil etilgan darslar

o'rtasida sezilarli farqlar aniqlandi. Dars jarayonida interfaol metodlardan foydalanish darajasi tahlil qilindi. Natijalarga ko'ra, kuzatilgan darslarning qariyb 60 %ida interfaol metodlar ("aqliy hujum", kichik guruhlarda ishlash, savol-javob, rolli o'yinlar) qo'llanilgan. Ushbu metodlar o'quvchilarning darsdagi ishtirokini faollashtirishga xizmat qilib, ularning passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida namoyon bo'lishiga olib keldi.

Pedagogik diagnostika natijalari shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilarning kognitiv faolligi o'rtacha 20-25% ga oshgan. Xususan, o'quvchilar savollarga javob berishda faolroq ishtirok etgan, muammoli vaziyatlarga mustaqil yechim topishga intilgan hamda o'z fikrlarini asoslab bayon qilish ko'nikmalarini namoyon etgan. Bu holat ayniqsa kichik guruhlarda ishlash va rolli o'yinlar qo'llanilgan darslarda yaqqol kuzatildi. Shuningdek, o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarida ham ijobiy o'zgarishlar qayd etildi. Interfaol metodlar orqali tashkil etilgan mashg'ulotlarda o'quvchilar nafaqat tayyor bilimni qabul qilgan, balki uni tahlil qilish, umumlashtirish va yangi vaziyatlarga moslashtirishga harakat qilgan. Natijada ularning mantiqiy fikrlash va xulosa chiqarish qobiliyatlari rivojlangan.

Kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish nuqtai nazaridan ham sezilarli natijalar kuzatildi. Darslarda savol-javob va rolli o'yinlar metodlaridan foydalanish o'quvchilarning nutq faolligini oshirib, ularning o'z fikrini erkin va ravon ifodalashiga imkon yaratdi. Shu bilan birga, guruhda ishlash jarayonida o'quvchilar o'zaro muloqotga kirishib, hamkorlikda qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantira boshladilar. Biroq, tadqiqot natijalari ayrim muammolar mavjudligini ham ko'rsatdi. Jumladan, darslarning atigi 35% ida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanilgani aniqlandi. Bu esa zamonaviy ta'lim muhitining to'liq shakllanmaganligini bildiradi. AKTdan foydalanish darajasining pastligi interfaol metodlarning imkoniyatlarini to'liq amalga oshirishga to'sqinlik qilmoqda.

KO'RSATKICHLAR	% (%)
Interfaol metodlardan foydalanish	60%
AKTdan foydalanish	35%
O'qituvchilarning integratsiyaga tayyorgarligi	60%
O'quvchilar faolligining oshishi	25%

Bundan tashqari, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi ham turlicha darajada ekanligi kuzatildi. So'rov va suhbat natijalariga ko'ra, pedagoglarning taxminan 40% interfaol metodlar va ularni tizimli qo'llash bo'yicha yetarli bilim va ko'nikmaga ega emasligini bildirgan. Bu esa interfaol yondashuvni barqaror va samarali joriy etishda muhim cheklovchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Umuman olganda, olingan natijalar interfaol metodlardan foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilish faolligi, mustaqil fikrlash qobiliyati va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, ta'lim jarayonining samaradorligini yanada oshirish uchun AKTdan foydalanish darajasini kengaytirish va o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish zarurligi aniqlandi.

Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning bilish faoliyati va o'quv motivatsiyasiga sezilarli darajada

ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Ushbu natijalar zamonaviy pedagogik nazariyalar, xususan konstruktivistik yondashuv hamda faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi bilan izohlanadi. Mazkur nazariyalarga ko'ra, bilim tayyor holda berilmaydi, balki o'quvchining faol kognitiv faoliyati jarayonida shakllanadi. Shu jihatdan qaraganda, interfaol metodlar o'quvchini bilimni passiv qabul qiluvchi emas, balki uni mustaqil ravishda yaratadigan subyekt sifatida shakllantiradi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlar qo'llanilgan darslarda o'quvchilarning faolligi o'rtacha 20-25%ga oshgan. Bu ko'rsatkichni faqat tashqi faollik (ya'ni qo'l ko'tarish yoki savolga javob berish) sifatida emas, balki ichki kognitiv faollikning ortishi sifatida talqin qilish maqsadga muvofiqdir. Chunki interfaol metodlar o'quvchini muammoli vaziyatga olib kiradi, unda qaror qabul qilish zaruriyatini yuzaga keltiradi va shu orqali tafakkur jarayonini faollashtiradi. Ayniqsa, kichik guruhlarda ishlash va rolli o'yinlar kabi metodlar o'quvchilarni muloqotga kirishishga, fikr almashishga va o'z pozitsiyasini asoslashga majbur qiladi. Bu esa yuqori darajadagi tafakkur operatsiyalarini tahlil, sintez va baholashni rivojlantiradi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari interfaol metodlarning kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishdagi rolini ham tasdiqlaydi. O'quvchilar o'z fikrlarini ifodalash, boshqalarni tinglash va jamoaviy qaror qabul qilish jarayonida faol ishtirok etish orqali ijtimoiy o'rganish mexanizmlarini egallay boshlaydi. Bu jarayonni sotsial-konstruktivistik yondashuv doirasida tushuntirish mumkin, ya'ni bilim ijtimoiy muloqot va hamkorlik faoliyati jarayonida shakllanadi. Biroq, tadqiqot natijalari ijobiy tendensiyalar bilan bir qatorda muayyan tizimli muammolar mavjudligini ham ko'rsatdi. Xususan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish darajasining 35% atrofida ekanligi zamonaviy ta'lim talablari nuqtai nazaridan yetarli emas. AKT vositalari interfaol metodlarning samaradorligini kuchaytiruvchi muhim omil hisoblanadi, chunki ular vizualizatsiya, multimediya va simulyatsiya imkoniyatlari orqali o'quv materialini chuqurroq o'zlashtirishga xizmat qiladi. AKTdan yetarli darajada foydalanilmasligi interfaol metodlarning potensialini to'liq ro'yobga chiqarishga to'sqinlik qilmoqda.

Yana bir muhim jihati o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi bilan bog'liq muammo. Tadqiqot natijalariga ko'ra, pedagoglarning sezilarli qismi interfaol metodlarni tizimli va maqsadga yo'naltirilgan tarzda qo'llash bo'yicha yetarli kompetensiyaga ega emas. Bu holat interfaol metodlarning epizodik, ya'ni tasodifiy qo'llanishiga olib keladi va ularning didaktik samaradorligini pasaytiradi. Aslida, interfaol metodlar faqat texnik usullar majmui emas, balki puxta rejalashtirilgan pedagogik strategiya sifatida qo'llanilgandagina samarali bo'ladi.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatadiki, interfaol metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishda muhim vosita bo'lsa-da, ularning samaradorligi ta'lim muhitining umumiy sifati bilan bevosita bog'liq. Ya'ni, metod, texnologiya va o'qituvchi kompetensiyasi o'zaro uyg'unlashgandagina yuqori natijaga erishish mumkin. Bu esa ta'lim tizimini kompleks yondashuv asosida rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari interfaol metodlarning boshlang'ich ta'limda qo'llanilishi o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va ta'lim samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligini ilmiy jihatdan asoslab beradi. Shu bilan birga, mavjud muammolarni bartaraf etish uchun o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish, AKTdan foydalanish

imkoniyatlarini kengaytirish va interfaol metodlarni tizimli ravishda joriy etish zarurligi aniqlanadi.

Mazkur tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va ta'lim samaradorligini oshirishda muhim pedagogik omil ekanligini tasdiqladi. Empirik kuzatuvlar va pedagogik tahlillar asosida interfaol metodlar qo'llanilgan darslarda o'quvchilarning faolligi, mantiqiy fikrlashi hamda kommunikativ kompetensiyalari sezilarli darajada rivojlanganligi aniqlandi. Tadqiqot davomida olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlar o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyektiga aylantirib, uni mustaqil izlanishga, muammoli vaziyatlarni hal etishga va o'z fikrini asoslab bayon qilishga yo'naltiradi. Bu esa zamonaviy ta'lim paradigmasi talablariga mos keladigan kompetensiyalarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari ayrim tizimli muammolar mavjudligini ham ko'rsatdi. Xususan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish darajasining pastligi hamda o'qituvchilarning interfaol metodlar bo'yicha metodik tayyorgarligi yetarli emasligi ta'lim jarayonining to'liq samaradorligini ta'minlashga to'sqinlik qilmoqda. Bu holat interfaol yondashuvni joriy etishda kompleks choralarni talab etadi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi ilmiy-amaliy xulosalar chiqarildi: interfaol metodlardan tizimli foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarining kognitiv rivojlanishini jadallashtiradi; o'qitish jarayonini individuallashtirish va faollashtirish imkonini beradi; hamda ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shu uchun interfaol metodlarni ta'lim jarayoniga keng joriy etish, o'qituvchilarning metodik kompetensiyasini oshirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish zarur hisoblanadi. Kelgusida ushbu yo'nalishda olib boriladigan tadqiqotlarda interfaol metodlarning uzoq muddatli ta'siri, ularning turli yosh bosqichlaridagi samaradorligi hamda raqamli ta'lim vositalari bilan integratsiyasi chuqurroq o'rganilishi maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. -Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sohasini rivojlantirishga oid qarorlari va farmonlari. – Toshkent, 2019–2023.
3. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2008.
4. Tolipov O., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan, 2005.
5. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2004.
6. Azizxo'jayeva N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2006.
7. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2003.
8. Qodirov B. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent, 2010.
9. Sh, I. F., & Vaniyan, S. B. (2021). The role of parents in forming spiritual education on the basis of creative approaches. *current research journal of pedagogics*, 2(12), 162-165.

10. Islomova, F., & Fayozova, F. (2021). Family traditions in vocational guidance, a guarantee of preparing young people for independent living. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(10), 34-38.

11. Fayazova, F. S. H., Otajonova, O. A., & Islamova, F. S. H. (2021). The role of art therapy in the formation of healthy living skills in adolescents.

12. Vokhidova, N. K., Khalikova, Z. M., Islamova, F. S., & Abdulkhayeva, M. B. (2024). Organization Of The Educational Process In Primary Education With The Participation Of Artificial Intelligence. *Educational Administration: Theory and Practice*, 30(4), 1906-1909.

13. Xabibullayevna, V. N., Mirakbarovna, F. D., Mirshadmanovna, X. Z., Shamsuddinovna, I. F., Saydullayevich, N. M. B. R., & Sayfutdinqizi, F. K. (2025). Application of game technologies in education: in the context of uzbekistan. *Lex Localis: Journal of Local Self-Government*, 23.

14. Voxhidova, N. X., & Xalikova, Z. M. (2016). Формирование толерантности у учеников начальных классов. *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*, (6), 70-71.

15. Otajonova, O. A., Islamova, F. S., Fayazova, F. S., & Nematov, B. S. (2022). The Influence Of Parental Relationships On Adolescent Gender Identity. *Journal of Positive School Psychology*, 6(10).

16. Islamova, Fotima. "Sun'iy intellekt davrida ta'lim va ijtimoiy fanlar: bilimdan kompetensiyaga o'tishning yangi modeli." *Maktabgacha va Maktab Ta'limi Jurnal*, 2 Dec. 2025, doi:[10.5281/zenodo.18103203](https://doi.org/10.5281/zenodo.18103203).

17. www.ziyonet.uz

18. www.edu.uz

